

ŊĀĒ TO ŊĀLÔ ŊĀM

A

Agat Pocawa ŋawasi ŋajam ten. Kwalam-kwalam to majan-majan gêga tau (Geoc 21:19).

Ajôŋ, Israelnêŋ Takac Kalender

Alabaster Poc amboac jonjon ma palêpalê, tec sêsap kêtú kekec to suc ŋajam-ŋajam, taŋ sêkêŋ ŋaola kêsêp.

Aleŋ Aleq Lau sêmac katun, taŋ lau langwa gêmunŋa seboç mênşêlêsu ŋamalach. Têtu kasec lau ma sêgôm bôç to kêam sêbôm sêsêp salen sêja. Takac Ŋalau Sec.

Aloe Ka ten ŋatêkwi ŋamalu ŋajam. Lau langwa sêkôç kêtú nêŋ gêŋ malu ma kêtú bu gêmacŋa gêwiŋ.

Altar Lau Juda sêkêŋ bulimakao to gêŋ kêtú da gêdêŋ Anôtô. Sêkêŋ gêsac altar ma sêkêŋ ja gen. Êsêac sêsap poc kapôêŋgen kêtú altar ŋamêtê ten amboac tonec gebe sêsap ŋakêclêsu aclê e ŋakatu amboac bulimakao ŋajabo kêkô altar ŋakêclêsu aclê tonan ŋaô (Geoc 9:13). Jabo aclê tonan kêtú Anôtônê ŋaclai kapôêŋ ŋadôndôŋ. Anôtô kêtú lau gêbac, taŋ sêlêti jasêkam jabo tau ŋaten tôn, gebe sênac êsêac êndu atom nan, nêŋ lamu.

Amen Ŋalô Ebolai awenŋa nec tanam ôkwi gebe Gêŋ tau amboac tonan me Ŋanô êsa amboac tônêman. Go ŋam ten gebe Biŋ ŋanôgen. Êtôm tonançoc, Magobe. Geoc 3:14 sê Kilisinê ŋĀĒ gebe Amen kêtôm Biŋŋanô (Ŋatau).

Ametist Takac Pocawa.

Anao Takac Aneŋio, Biŋ Aneŋioŋa.

Aneŋio, Biŋ Anellioŋa Lau Israel nêŋ mêtê lanŋwa teŋ amboac tonec gebe Ŋac teŋ embe nê gôlôac masi, êsêagêc awê (kapoac) semasan biŋ gêdêŋ tauŋ ma ŋac tau gêjam agêcnêŋ sakiŋwagao teŋ kêtû nê awênê anao. Ŋam gebe anao tonan êkôc ŋapalê êjô ênê awê su. Anao kêsam ŋac tonan gebe ŋatau ma lau sêsam eŋ gebe ênê akweŋ. Eŋ gêwê kaiŋ ŋac tau nê waba to gêŋ ma ênê gêŋlênsêm gêjac awê tau nê ŋapalê ŋawae gêwiŋ (Gen 25:6; 35:22).

Anôto Latui Takac Lau Undambêŋa, Anjela, Bôc.

Anôto N. Malê gêwa ŋaê Anôto sa gebe ŋam oc kêsêp Wapômtau Anôtau. Lau lanŋwa sêsôm gebe kêkêŋ gêŋ samob to geden tôŋ ma kêmoasiŋ ŋamalac ŋajam kêlêlêc. Jabêm sêliŋ nêŋ anôto tonan siŋ e ŋawae kêtû gwasu su, tec tetoc eŋ sa kwalec. Gêŋsêga amboac ôjô me gwêctêna me mutêna embe êŋgôm êsêac acgom, go taêŋ gêjam eŋ ma sêkêŋ da gêdêŋ eŋ. Tetoc bôc to gêŋ gêc ambêô ma sêkêŋ kêpi wan ŋasec teŋ sêuc su dedec gêdam gêja. Seboc anôto kêtaiŋ tau su jagêmoa gwêcm ŋagêdimbob ŋalêlômgeŋ, taŋ kêliŋ ŋamalac ma gêŋ eŋ kêkêŋ nan, samob siŋ su. Sêliŋ eŋ siŋ amboac tonan, tec tetoc nêŋ mimi to abeŋi katun sa gêjô anôto su. Biŋsu sêô lasê acgom, go sêpuc miŋ lanŋwa tonan ŋam e sê ŋaê tau kêpi Anôto mata jali, taŋ kêkêŋ undambê to nom biŋŋanôgeŋ nan. Eŋ kêliŋ tau siŋ jagêmoa jaêc atom, taê gêjam nê gêŋ ma gejob to gêjam jaom gêmoa ŋapan. Anôto mata jali gêwa tau sa gebe eŋ Ŋalau. Aêac

tec tanam sakinj êndênj enj tatoc gêj ɳagêdô ɳakatu sa êjô enj su atom. Gwam to gêj ɳakatu, taɳ ɳamalac sêkêj kêtuj nêj anôtôi jaba naɳ, enj gêjac jao gêc Biɳsu ɳamataɳa.

Enj kêjalij lau Israel sa jageoc tau lasê to kêsôm biɳ gêdênj êsêac kêsa propete to lau awenj. Enj gêwê êsêac ma gêgôm gêɳsêga e sêjala enj kêpi ɳanôgenj. Enj kêkêj Biɳsu to ɳagôlij ma kêmoatiɳ poac gêdênj êsêac. Kêtu ɳamu go geoc tau lasê kêpi Latu Jesu Kilisi, taɳ tau kêtuj ɳamalac mêngêmoa nom naɳ. Jesu Enj Anôto tau (Joan 14:9). Anôto aêacnêj Kêsiwaga Enj. Aêac tec tatêc to têtac êwiɳ ma ôlij andan tamenj undambêɳa Anôto. Biɳlênsêm Lanɳwa to Wakuc gêwa enj sa amboac tonan, tec tapuc enj ɳam tasam Bibolo tanac ɳawaegenj.

Anôto Têlêtagen ŊĀĒ Têlêtagen ɳam gebe Têlêac kêtôm Tagenj. Biɳ tonanj kêlêsoɳ aêacnêj kauc gebe gêj ɳanô têlêac têtôm gêj tagenj atom. Embe tapuc ɳĀĒ tau ɳam, oc tapô lêna gebe gêc lêlômsoêga. Aêac tatap ɳĀĒ tonan sa aɳga Bibolo tau solop atom. Kêwaka Anôto sa gebe tagenj tê gêmoa, go tonec gêwiɳ gebe Kilisi ma ɳalau Dabuɳ têtôm Anôto tau (Joan 1:1; 4:24). Bibolo tec gêwa Anôtônê ɳalanô têlêac sa gêdênj aêac gebe Anôto Tama agêc Latu ma ɳalau Dabuɳ. ɳam kêsêp gêj, taɳ Anôto gêgôm aɳga Gôlôac ɳalêlôm naɳ. Tama Anôto kêkêj gêj samob. Enj kêkêj to têtac gêwiɳ ɳamalac, tec gêlôm to gêjam jaom ma kêmoasiɳ aêac kêtôm tamenj ɳanô enj. Enj kêkêj Latu mêngêjam aêac kêsi (Joan 1:14), ma kêkêj ɳalau Dêbuɳ kêpuac aêac tôj (Rom 8:26). ɳalau Dabuɳ tonanj Apômtau

Jesu nê (Kor 11.3:17) ma Tama Anôtô nê amboac tonanğen (Joan 4:24). Anôtô geoc tau lasê kêpi ƚalanğô têlêac tonanğ tetu gêc Bibolo ƚabuku. Eƚ kêkôninğ tau amboac tonanğ, ec tajala eƚ ƚanğêƚ. Nalanğô têlêac, mago Anôtô tauanğ tagenğ. Têtac gêwiƚ ƚamôkê eƚ (Joan 1.4:8). Eƚ gebe aêac têtac êwiƚ tauƚ e tatôm eƚ tau katu. Têtac gêwiƚ tauƚ tonanğ ocgo êmbinğ aêac tğ êtôm gêbinğ Tama agêc Latu ma Nalau Dabunğ tau tğ ƚanğ (Kol 3:14).

Anôtônê Gamêƚ, Anôtônê Gôlinğ Kinğa. Anôtô kêtu nom samuc ƚagôlinğsêga to ƚakinğ. Anôtônê Gamêƚ to Nğgôlinğ tonanğ kêtu anğ anğa nom gêdêƚ Jesu mênğgêmoa ƚanğ. Eƚ gêƚam mêtê lau gêƚac m gebe “Anam taôm ôkwi. Anôtônê Gamêƚ kêdabinğac” (Mat 4:17; Mar 1:15). Binğ Anôtônê Gamêƚƚa gêƚam Njawae Nğƚam ma Binğôlinğ to gêƚtalğ samob auc.

Jesu gêmêƚ gebe enseƚ Sadaƚnê kôm su (Joan 1.3:8) ma êwaka Anôtônê Gamêƚ sa (Mat 12:28; Luk 11:20). Gôlinğ tau êtu anğ amboac ondoc. Nalêƚ tonec gebe Tanğô mêtê ma takêƚ êwiƚ Jesu to êsuc sec ôkwi ma dawi ƚatau lanğwa sinğ to dawinğ Jesu êtu nêƚ ƚatau wakuc ma têdanğuc eƚ to tasêp eƚ tğ. Tajalinğ Jesu sa êtu nêƚ Apômtau nec kêtôm tasğ Anôtônê Gamêƚ/Gôlinğ ƚalabu. Tanam tauƚ ôkwi su, tec nêƚ gêƚ ƚagêdğ samob ênam tau ôkwi amboac tonanğenğ. Nêƚ ƚalêlôm kêtu wakuc, tec nêƚ lêƚ êtu wakuc êdanğuc. Tauƚ nêƚ tekweƚ saki êƚgôm atom. Lau teƚ tauƚ sêƚam tauƚ kêsi atom. Eƚ kêgaboac aêac su, tec têtac gêwiƚ lau kêtu nêƚ ƚagôlinğ wakuc e tamoa

dawinɔ tauŋ ŋajam.

Aêac tawê kainɔ Anôtônê Gamêŋ kêtɔ nêŋ kolenɔa me nêŋ lêŋ mansanɔa atom. Ŋacmoasinɔ Anôtô gêsunɔ gêdêŋ aêac kêtɔ takêŋ gêwinɔ Kilisinɔa. Kêmoasinɔ aêac ŋajam kêlêlêc su, tec tanɔaminɔ ênê moasinɔ ênêc aêacɔa atom, takêŋ ŋawae elom lau gamêŋ dambê to balinɔa êwinɔ. Aêac tec tatenɔ kêsêp Mec Tamenɔmai gebe “Mêŋôtu Apômtau ôtôm gamêŋger”, gebe sêwinɔ aêac tatu Gôlôac Dabuŋ tagenɔ. Anôtô gêjac m gamêŋ tau anɔa nom nec ma kêlainɔ nê gôlinɔ gêmoa e êndêŋ nom ŋatêm ênac pep acgom, go ênac dabinɔ êndêŋ êkêŋ samob êtu wakuc. Gêmac to ŋandanɔ ma gêŋwapac to tapô lêna gêŋŋa ma danɔgôn jageo to sinɔ ma gêŋ keso Anôtônê Gamêŋ oc êmbacnê anɔa nom wakuc (Geoc 21:4).-Gamêŋ Undambêŋa to Anôtônê Gamêŋ kêkwa tau. Ŋâê lulu ŋam tagenɔ gebe Undambê to Nom ŋatau Anôtô. Gamêŋ tau êtu anô ŋalêŋ to ŋagêbôm ma ŋakolenɔ, tanɔ gêjac ŋamalac ŋawae nanɔ, Binɔgôlinɔ kêwaka sa.

Takac Môkêlatu to Ŋamadinɔ Ŋanamba gebe Anôtônê Gamêŋ, Binɔgôlinɔ Anôtônê Gamêŋŋa, Undambê.

Anjela Anôtônê ŋalau sakinɔa êsêac, tec sêsô enɔ ŋalabu ma sêgôm ênê binɔ ŋanô kêsa kêtôm enɔ kêsakinɔ êsêac, tec tasam êsêac gebe Anôtônê lau jaenɔa gêwinɔ. Ŋâê Anôtônê me Apômtaunê anjela elêmê kepenɔ Apômtau tau geoc tau lasê mênɔkêsôm binɔ gêdêŋ ŋamalac. Anjela nê Anôtônê lau sakinɔa têtôm propete to lau, tanɔ sêsôm Anôtônê wae lasê (Geoc 19:10; 22:9). Ac têtôm Kilisi atom (Eb 1:4ŋg), tec tatoc êsêac sa amboac enɔ atom. Anjela ŋakatu,

տէ լաւ տէտ-տէտ նէ, կէտմ էսէակ օլիյ յալաւնա
ատանօ. Աէակ տաւն էնամ ալա տաւ ամբակ
սինսէլէկ տոյակլալ կալտն. (Կակա ՄՆՆ) Նաւա
անամբնա տոնայ սէւիյ Անօտօ սէմա. Տէլի էնէ
լէպօն կիլնա աւ մա աւնյ յէօկ էլ.

Կակա Բօկ, Լաւ Անամբնա, ՄՆՆ յէա Ալա.

Ասոսոլո Նաէ Ասոսոլո տոնայ կէլի լաւ 12, տայ
Եսու կէլալիյ էսէակ սա յատէդակ էլ տօ սէպակ էլ
տօն նալնյ. Գօ սէ կէլի Քաւաւ տօ Գօլօակ Դաւա
նակօլնյա յակէձօ յէւիյ յէկ Բինլէնսէմ
Վակակ ամբակ տոնայ. Նաէ տաւ նամ յէա
յալնյա մէ լաւ սէսակիյ էսէակնա. Անօտօ կէսակիյ
էսէակ տօ նէ լաւսակիյ սամօ յէա սէսօմ էնէ
Գամնյ յաւաէ յակալ լասէ էնձնյ լաւ սէնօ, էկ
սէկէնյ էւիյ էլ մա էնամ էսէակ կէսի.

Արօ Քակ Նաէ տոնայ նամ (ա) Արէնէ Իօկմաւ
յէկ Գրիկնէնյ մակակսէլա Ատն, (բ) Կաւնսիլ. Լաւ-
մա մակակ տաւնա սէկակ տաւն սա-սա ալնա լօկ
տաւ, տէկ յաէ տաւ սէսակ կէլի կաւնսիլ տոնայ
յէւիյ. Տէկակ տաւն սա ալնա լօկ տոնայ կէտիակ
ատմ, մակո յաէ Արօ Քակ կէսակ տօն տէկ յէկ
(Աօս 17:19-34; Կօր Ի.1:22նյնյ).

Արտէմիս Լաւ յէմալնյ անանլնյա տէտակ անօտօ
տնյ տոնայ սա սէլօմ կէտու նէնյ լաւ սէկօկ ցօլօակ
տէտու տաէսակնա. Նաէ տաւ նամ կէսէպ Գրիկ աւնյ.
Լաւ Րօմ սէսակ նա տաւն աւնյ յէա Դիանա.
Կէտու տոնալնյա սէսակ անօտօ յա տոնայ նէ յաէ
սէլակալնյ. Լաւ Ասիա Տաւնյա տէտակ Արտէմիս
(Դիանա) սա սէլակ յաւաէլնյ (Աօս 19:23-40).

Ասերա Անօտօ յա տնյ. Լաւ Կանան տէտակ սա
մա սէկալէմ էլ կէտու նէնյ լաւ սէկօկ յակալէ
տաէսակնա. Ասերանէ ակալնյ Բալ. Լաւ Իսրաէլ

sêku Kanaan tulu jasêŋgôŋ gamêŋ tau kêtû têlê, tec taêsam tetoc anôtôi jaba tonan sa sêwiŋ. Sêsê ka kêkô lôc ma sêsap gwam (alê) kêtû ŋagêbôm kêkô lôm dabuŋ ŋalêlôm gêwiŋ, tec sêgôm Anôtô têtac ŋandan kasa.

Asia Anŋa Bibolo ŋaê Asia kêkwa masanŋ kapôêŋ, taŋ gamêŋ Saina to India gêc nan, gêwiŋ atom; kêpi gamêŋ, taŋ aêac tasam Asia Saun nanŋeŋ (Tim II.1:15; Geoc 1:4).

Astarte Anotôo tonan gêjam jaom lauo sêkôc ŋapalê taêsamŋa, ma siŋ to siŋwaga gêwiŋ. Ŋasakiŋ gêjac gêŋ ôliŋ ŋakalacŋa ŋawae. Lau Asia Saunŋa to gamêŋ ŋagêdôŋa tetoc eŋ sa gêjam auc gêdêŋ têm lanŋwa tônê.

B

Bal Lau Kanaan tetoc Bal sa kêtû nêŋ anôtô jaba. Sêgôm gebe êkêŋ nêŋ gôlôêc têtû taêsam. Sêsam Asera gebe Balnê awê. Lau Israel jasêŋgôŋ gamêŋ Kanaan têtû têlê acgom, go tetoc anôtôi jaba luagêc tonan sa sêwiŋ.

Bal Poacŋa Lau Sikem sê ŋaê tonan kêpi nêŋ Bal ma tetoc eŋ sa kêtû nêŋ anôtô jaba (Gôl 8:33).

Bec Anôtô Gêŋgôŋŋa Ŋaê teŋ gebe Bec Anôtô Gêwa Tau Saŋa. Mose to nê lau sêsuŋ becsêga tau sa. Lau Israel sêlic nêŋ om anŋa Lômbec ŋalêlôm e Salomo kêkwê lôm dabuŋ sa acgom. Lômbec ŋaê teŋ gebe Anôtônê Bec me Bec Lanŋôŋanô Êndêŋ Tauŋŋa (me takac tauŋ saŋa). Takac gebe Lômbec, Ombec.

Bec Sêmasaŋ Tauŋŋa Woke ŋabêc 5 ŋakêtula, taŋ Judao to ŋac sêmasaŋ tauŋ ma sêjac dabiŋ ŋagêŋ samob gebe sêlic nêŋ om Sabat (Mat

27:62; Mar 15:42; Luk 23:54). Gêmunj omsêga samob gêwiŋ amboac tonanŋen.

Belsebul Sadanê ñaê tenj, nanj gêwa enj sa gebe ñalau sec samob nêŋ ñatau enj.

Benj, Biŋ Benja Anôtô gêjac jao biŋ benja to sêpuc kapoacŋa gêdêŋ lau Israel, mago lau tau sêwi siŋ samucŋen atom, ñagêdô sêgôm (Gen 30:14, 37ŋg). Anôtô gêlic gêŋ tau kêtôm sakiŋ gêdêŋ anôtôi jaba to gwam (Sam I.15:23). Lau tanj têtêc benj to ñalau sec nanj, sêkêŋ gêwiŋ Anôtô kwalec, tec sêbu enj gebe gêjam jaom êsêac gêdêŋ sec to gêŋ ñaclai samob jakêtôm atom. Anja Biŋlênsêm Wakuc laumec-geowaga sêkêŋ kisa gêdêŋ aposolo (Apos 19:14-18). Sêjac jao benj to gwam ñasakiŋ anja Biŋlênsêm Wakuc gêwiŋ (Gal 5:10, 20ŋg; Geoc 21:8). Laimôkê Anôtô taugenj kêtôm gebe ênam nê lau kêsî êndêŋ gêŋ tonanj ñai samob.

Beril Pocawa matac-matac me juju.

Bibolo Propete to lau teto nêŋ buku gêdêŋ-gêdêŋŋenj gêdêŋ gêmunj andanŋenj. Ñasawa ñamuŋa tenj lau tenj sejon sa kêtû Biŋlênsêm Lanŋwa ñabuku, tanj teto biŋ Anôtô geoc tau lasê to kêsôm biŋ gêdêŋ ñamalac nanj ñamiŋ. Anja Biŋlênsêm Wakuc sêsam buku lanŋwa tonanj ñai sebe Biŋ teto gêc (English gebe Scriptures). Go aposolo to lau teto Jesunê kolenj ñamiŋ gêc Ñawae Ñajam ma teto papia gêdêŋ Gôlôac buŋa to lau gêdêŋ-gêdêŋŋenj, e kêtû ñamu sejon sa kêtû Biŋlênsêm Wakuc. Ñasawa tenj kêtiam lau tenj sêsi Biŋlênsêm Lanŋwa to Wakuc ñabuku samob kêpi tagenj kêtû buku

կաթօն տաւ տաք ղաԷ ԲԻԲՈԼՈ. ՆաԷ տոնա ղամ կԷՏԷ Լա ՂրԻկ աւաք. ԷՏԷակ ՏԷՏԱՄ ԲԱԿԱ ղԷԲԷ ԲԻԲԼԻԱ ղԷԲԷ ԲԱԿԱ ԿԱԷՏԱՄ, ԲԱԿԱ ԿՈՒՇՈՒՇ, ԲԱԿԱ ԿՈԼԱՅ.

ԲԻՅ ԵՅԱՅ ԿԱՏԱՐՆԱ ԿԱՆԱԿ ԿԱՒԱ ԲԻՅ ԿԷՅ ԿԱՏՈՄ ԷԿԱ ԿՈՅ ԿՈԱՅԱՅ ԷՆԱԿ ԱՆՈՒՒՒ ԷՅԻՅԱՅԱ. ԷՄԲԷ ԲԻՅ ԵՏԱՅԱ ղԷ ԵՅՅՈՄ ղԱՆՈՒ ԷՏԱ ԱՒՈՄ, ՕԿ ԿԱԿԷՄ ԷՅ ԷՆԱԿ ԱԷԱԿ ղԱՂԷՅՈՒ (ՏԱՄ Ի.1:11; ՔԷՏ 50:14; 116:14; ԱՓՏ 18:18; 21:24).

ԲԻՅՈԼԻՅ ԱՆՈՒՒՆԷ ԳԱՄԷՅՆԱ ԱՓՈՄԿԱՒԱ ՅԷՏԱ ԿԷՅԱԿԱ ԲԻՅՆԱՆՈՒ ԱՆԵԱՄԲԷՅԱ ղԱՂԷԵԵՒ ղԱՄ ՏԱ ՂԷ ԵՒՅ ԿԷՓԻ ղԱՄԱԿԱԿՆԷՅ ՂԷՅ ՂԷԿ ԱՅԷՂԷՅՆԱ ղԷԲԷ ԷՅԱ ԼԱՅՆԷՅ ԿԱՕԿ ԷՏԱ ԷՓԻ ԱՆՈՒՒՆԷ ԳԱՄԷՅ. ԷՅ ՂԷՅԱՄ ղԷԿԷ ԼԱՅ ԿԷՏՈՄ ԲԻՅՈԼԻՅ ՂԷԵՅՅԱ ԷՏԷԱԿ ՂԷՅԱԿ ղԱՅԱՅԷՅԱ (ՄԱԿ 13). ԿԱԿԱԿ ՄՆՅ ղԷԲԷ ԲԻՅՈԼԻՅ.

ԲԻՅՏԱ ՆԱՂՈԼԻՅ ՅԱԵԱ ՕՅՏԱՄ ԲԻՅԼԷՏԷՏԷՄ ԼԱՅՂՅԱ ղԱԲԱԿԱ ղԱՄԱԿԱՅԱ ԼԷՄԷՅՆԷՅ ղԷԲԷ “ԲԻՅՏԱ” ղԷ “ՄՈՏԷՆԷ ԲԱԿԱ” ղԷ “ՄՈՏԷՆԷ ԲԻՅՏԱ ՆԱԲԱԿԱ”. ԼԱՅ ղԱՂԷԵԵՒ ՏԷ ղԱԷ ԲԻՅՏԱ ՕՅՏԱՅ ԿԷԿՅԱ ԲԻՅԼԷՏԷՏԷՄ ԼԱՅՂՅԱ ՏԱՄԱԿԱՅԱ ղԱ ղԱԲԱԿԱ ՏԱՄՈԲ ԿԱՓԱՕՅՅԱՅ ՂԷՅԻՅ.

ԲԻՅՏԱ ՆԱԿԷԵՒՈՅՂՅԱ ԷՏԷԱԿՆԷՅ ղԱԷ ԿԷՅ ղԷԲԷ ԲԻՅՏԱՒԱ. ԷՏԷԱԿ ՏԷՓԱԿ ԲԻՅԼԷՏԷՏԷՄ ԼԱՅՂՅԱ ղԱԲԱԿԱ (ՄՈՏԷՆԷ ԲԱԿԱ 5) ղԱՄ ղԱ ՏԷՅԱ ՏԱ ՂԷԵՅՅԱ ԼԱՅ. ՏԷՂՈՄ ՂԷԵՅՅԱ ԳՈԼՈԱԿ ԲԱՅԱ ՏԷՅԱԿԱ ԲԻՅԼԷՏԷՏԷՄ ՅԱԿԱԿ ՏԱ ՏԱ. ԿԱԿԱԿ ԲԻՅՏԱՒԱ, ՂԱԲԻ.

ԲԻՅՏԱՒԱ ԷՏԷԱԿ ԿԷԿԱ ԲԻՅՏԱ ղԱԿԷԵՒՈՅՂՅԱ ԿՈ ղԷԿԷՕՅՂՅԱ ԿԷՓԻ ԿԱՅԱՅ. ԼԱՅ ԿԱՒԱ ԵՏԱՅՂՅԱՅ ԱՒՈՄ. ՅԱԵԱ ՏԷՏԱՄ ԷՏԷԱԿ ՂԱԲԻ (ՄԷԿԷՄՈՒԿԷ) ՂԷՅԻՅ. ԱԿ ՏԷՅԱ ԲԻՅՏԱ ղԱՄ ՏԱ ղԱ ԿԱՅԱՅ ՏԷՅԱԿ ԿԷԿԱ ԲԻՅՏԱ ղԱ ՏԷՅՈՅ լԷՅ ղԱՂՈԼԻՅ ղԱՂԷԵԵՒ ՏԱ ՂԱՂԷՅԻՅ

biŋsu tau e lau ŋaôma sejop jageo. Takac Mêtêmôkê, Biŋsu Ŋakêdôŋwaga.

Bôc Bôc aclê sêkô sêgi lêpôŋ kiŋŋa auc (Geoc 4:6). Bôc tonaŋ bôc malacŋa me saleŋŋa nê atom. Ŋalau undambêŋa. Tanam ŋalô Grik awerŋŋa ôkwi amboac tonec gebe Gêŋsêga maten jali, me gêŋsêga tomagê. Êsêac sêwa Anôtônê ŋaclai to nê ŋawasi sa gebe jasêkô Lôlôc Ŋatau dabuŋanô tau ŋalaŋônêm. Esek 1:5-13, 10; Geoc 4:6-9 gêwa gêŋ maten jali tonaŋ sa. Lau ŋagêdô taên gêjam gebe tasam êsêacnêŋ ŋaê ten gebe Kerubim. Takac Anôtô Latui, Lau Undambêŋa.

Bôjaŋ Jalô Gêŋ tau bôjaŋ ten, naŋ gêmôê e talic amboac talec ŋajalô. Sêkam gêdênŋ ŋaka ma sêsap padi to gêŋ.

D

Da Ŋamalac sêjala tau ŋ gebe taên gêjam geo ma sêsôm geo to sêgôm geo. Samob sêsa nêŋ lêŋ seso Anôtônê biŋ, tec taunŋ taên gêjam gebe sêkênŋ nêŋ gêŋ ŋajam ten êtu da êndênŋ Anôtô gebe êŋgôm enŋ têtac êtu lêsi êndênŋ êsêac. Sebe da êkwa nêŋ sec auc êndênŋ Anôtô, tec sêkênŋ. Lau Israel sêkênŋ da tonec ŋai gebe Daja ma dadanŋe to da êpuc ôliŋ tôŋŋa ma dawama to datôp.-Apômtau Jesu Kilisi kêkênŋ tau kêtû da gêjô ŋamalac pebenŋ nêŋ sec su, tec biŋ daŋa tonaŋ gêjac lau buŋa ŋawae atom. Nêŋ ŋalêlôm to nêŋ kauc ma ôliŋwalô samucgenŋ êndênŋ Apômtau êtu aêacnêŋ da danŋe êndênŋ enŋ êjô ênê moasiŋ samob su. Anôtô gebe aêac

dansuŋ taŋ tatu da êndêŋ engeŋ. Da tonan tec gêjac en mataanô ŋajam. Takac Kanom, Takis.

Dabuŋwaga (a) Lau malac teŋ embe taêŋ ênam sebe sêŋgôm nêŋ gêŋ towae teŋ amboac sê balôm me seno sam, ac sêjaliŋ lau ŋagêdô sa têtû dabuŋwaga. Kôm tonec gêjac dabuŋwaga tonan ŋawae gebe sênam dabuŋ gêŋ ŋagêdô. Êsêac seŋ to sênôm gêŋ paliŋ-paliŋgeŋ atom. Sejop dabuŋ ŋapep. Embe sejop kwalec, sammôkê oc sêjaiŋ taŋ ŋaôma. Bôc ŋagêdô oc sêmac êndu. Lau beŋ to mectomanj sejop nêŋ dabuŋ gwalêkiŋ gebe sêŋgôm nêŋ beŋ ŋawanic êsa.

(b) ŊĀĒ dabuŋwaga tonec ŋam teŋ samucgeŋ. Anôtônê lausakiŋ têm Binlênsêm Lanŋwanja. Lau ôliŋ mansaŋgeŋ têtû lau Israel nêŋ dabuŋwaga. Kôm tonec ŋai gêjac êsêac ŋawae gebe Sêmoa Anôtô lanjônêm ma sêpalip bôc daŋa ŋadec kêpi altar gêja to sêkêŋ daja aŋga altar dajaŋa ma sejop lôm dabuŋ ŋagêŋlêlôm samob (Luk 1:5, 8ŋgg). Ŋacdabuŋsêga kêtû êsêacnêŋ kasêga, taŋ kêtôm Omsêga Wamagenj kêsô gamêŋ dabuŋanô tau gêja jakêpalip dec kêpi Anôtônê katapa ŋagadê gebe êôŋ Anôtônê poac sa ŋakôniŋŋa êtiam, tec gêgôm kêtôm jalagenj. Dabuŋwaga to nêŋ da samob kêtû Kilisi to nê da ŋanô tau ŋadôndôŋ. Aêac takêŋ da teŋ amboac tônê gêdêŋ Anôtô kêtiam atom.

Dabuŋwaga aŋga **Lewinê**ŋ Dabuŋwaga teŋ aŋga Lewinêŋ gôlôac. Sakiŋ dabuŋwagaŋa gêjac Lewinê wakuc samob ŋawae, mago gêdêŋ ŋasawa ŋamuŋa teŋ êsêac samob tomalagenj têtû dabuŋwaga atom. Takac Lewi.

Dabuñ, Tanam dabuñ mo to gêñ Tanam dabuñ gêñ nec aêac lau Niuginiña tajam kauc ñamêtê atom. Lau langwa sêjam dabuñ gêñ sêgôm sêjac ñawaegen. Sê balôm me seno sam, tec sêkêñ lau ñagêdô têtú dabuñwaga sêjam dabuñ gêñgen sêmoa e om tau êmbacnê. Takac Dabuñwaga (a). Lau Israel sêjam dabuñ mo to gêñ gêdêñ gêñwapac kêtap êsêac sa (Sam ll.1:11ñg; 12:22ñg; Joel 2:12). Gêdêñ tañ gêñ teñ gêgôm êsêacnêñ ñalêlôm ñawapac kêsa nañ (Sam 1.31:13). Kêtu sêmansañ taunña Eks 34:28, Omsêga Wama Apos 28:9. Gêdêñ tañ sêjam taun ôkwi gêdêñ Anôtô nañ (Jona 3:7ñgg). Jesu tau gêjam dabuñ mo kêsêp ñasawa gêwiñ (Mat 4:2; Luk 4:2). Eñ gebe lau buña sêngôm amboac tonanjen (Mat 9:14ñg; Apos 13:2ñg; 14:23).

Daja Da ñagêdô sêkêñ bôc ñatê to gêñ ñagêdôgen kêpi altar ja gen su. Ma daja tonec ñamêtê teñ. Sêbuc bulimakao me domba me noniñ teñ jasêpalip ñadec kêpi altar e su acgom, go sêu ñanô samucgen gêsac altar ma ja gen gêbacnê, kêtôm sêkêñ nêñ ñanô samucgen gêdêñ Apômtau gêjô nêñ sec su.

Dawidnê Malac (a) Anğa Biñlênsêm Langwa malac Jerusalem solop, tañ kiñ Dawid kêjanjo su anğa Jebusitnêñ gêdêñ amboac jala 1000 B.C. (gêmun Kilisi gêmên nom) ma kêwaka sa kêtu tau to nê lau nêñ malacsêga. (b) Anğa Biñlênsêm Wakuc malac Betlehem, tañ têna kêkôc eñ ma ñapalêgen gêmoa tonañ. Go malac tau tonañ Jesu têna kêkôc eñ.

Denari Embe daê dôñ mone têm tônêña êpi

aêacnêñ mone galocña oc tapô lêna gebe keso tau ñanôgeñ. Denari teñ kêtú kômwaganêñ ñaôli oc samuc tagenña (Mat 20:2). (Mat 18:28; Mar 6:37; Joaņ 12:5).

Domba Kêmoasiñ lau Israel ñajamanô. Sen ñamêsôm to sênôm ñasu ma sêwa ñaôlilu baliñ kêtú obo to sêsi obo kêtú nêñ ñakwê ma sêkêñ domba tau ñagêdô têtú da gêdêñ Anôtô gêdêñ sêjam nêñ wê to sêlic nêñ om aña lôm dabuñ Jerusalemña. Ñackêsagu Joaņ kêsam Jesu gebe “Anôtônê Domba” (Joaņ 1:29,36). Ñam amboac tonec gebe (a) Anôtô kêkêñ Jesu gêmêñ nom gebe sênac eñ êtu da êjô ñamalac peben nêñ sec su. (b) Domba nec bôc matamalô teñ, tec sêlic amboac gêñ mansañ ñajam (Pet I.1:19). (c) Joaņ kêsôm lau Aramai awen, tañ ñaê tagen kêkwa domba ma sakiñwaga (ñackolen) gêwiñ (Jes 53). (d) Aposolo Joaņ kêsam Jesu gebe “Domba Pasaña Wakuc” (Joaņ 19:36; Kor I.5:7; Pet I.1:18ñg). (e) Geoclasê gêwa Domba sa gebe kêku gêñ samob tulu e gêjam gôliñ gêwiñ Anôtô (Geoc 5:12; 7:10; 19:5ñgg; 21:27; 22:1,3).

E

Epikuri Lau tokauc nêñ toñ teñ. Ac sê taun kêpi Epikur, lau Grik nêñ ñac tokauc ma towae teñ (+270 B.C.). Têdôn nêñ kauc amboac tonec gebe Tamoa têtac wapigenña oc êkônin ñandañ samob tôn. Sêkêñ gêwiñ bin agwa-agwa ñagêdô gêwiñ. Sêmoasiñ ôliñ ñapepgeñ gebe seboc gêñ ñanô tau tonañ (Apos 17:18). Takac Stoiki.

Epod Ŋalô Ebolai awenŋa teŋ. Gêŋ tau obo ŋagêdô teŋ, nanŋ ŋacdabuŋsêga gênônŋ gêsac magi-m-agêc. Obo tau ŋaatali teŋ gêc, nanŋ Urim to Tumim kêsêp ŋalêlôm ma gêsac eŋ bôdagi. Ŋagêlônŋ pocawa 12, nanŋ teto Israelnêŋ gôlôacmôkê 12 nêŋ ŋaê kêpi. Ŋalô tau ŋam ŋagêdô oc gêc, mago gêc awê ŋapep atom. Takac Urim to Tumim.

G

Gamêŋ Dabuŋanô Tau Israelnêŋ Lômbec to Lôm Dabuŋ ŋabalêm ŋalêlômsêga. Poac Ŋakatapa kêkô Apômtaunê balêm tonanŋ, taŋ geoc tau lasê gêmoa nanŋ. Ŋacdabuŋsêga kêsô balêm tau kêtû dim tagenŋ kêtôm jalagenŋ gêdêŋ Omsêga Wama nanŋ. Takac Lôm Dabuŋ, Omsêga Wama, Poac ŋakatapa.

Gamêŋ Ŋakêlêndiŋ Secŋa Ŋalau sec nêŋ gamêŋ kapoacwalôŋa. Êsêac sêônŋ Anôtô êmêtôc êsêac êndêŋ Bêc Ŋamuŋa tec sêŋgônŋ. Embe taêŋ ênam gebe sêwi gamêŋ tau siŋ, oc sêŋgôm elêmê. Takac Gêsuŋbôm, Lamboam.

Gamêrl Undambêŋa Takac Anôtônê Gamêŋ, MNŊ.

Garnet Pocawa kokoc teŋ.

Gejobwaga Anŋa Biŋlênsêm Langwa ŋaê tonec kêpi laumata gamêŋ me lau-m me malac teŋŋa. Anŋa Biŋlênsêm Wakuc ŋaê tau kêpi lau kainŋ têlêac gebe (a) Anŋa Ŋawae Ŋajam ŋaê tau gêjac Judanêŋ laumata kapôêŋ, taŋ têdônŋ Anôtônê biŋ gêdêŋ nêŋ lau nanŋ ŋawae. Ac ŋagêdô têtû kasêga jasêwiŋ kaunsil (Sanhedrin). (b) Anŋa Aposolo 11-21 to anŋa

aposolonêŋ papia ŋâê tonan kêpi gôlôac buŋa ŋagejobwaga, taŋ sêjam jaom gôlôac dabuŋ nêŋ koleŋ to nêŋ lêŋ. (c) Anŋa Geoclasê ŋâê kasêga me laumata kêpi lau 24, tê sêngôn sêgi Anôtônê lêpôn kiŋŋa auc nê. Lau tau oc sêjam Anôtônê lau laŋôn. Takac Kaunsil.

Gêmêc Ŋawê Matai 13:31 to 17:20 sêpuc gêmêc ŋawê gêjô ka mastet ŋawê. Ka lulugeŋ ŋawê saunânô kêtôm tau, amboac dauŋ ŋawê.

Gêŋmalu Lau Israel sêkôc ka teŋ ŋatêkwi kêtû nêŋ gêŋmalu ma nêŋ medisn gêwiŋ. Ac seŋ oso lau sêmac êndu nêŋ ŋawêlêlaŋ ŋa gêŋmalu tokaiŋ-tokaiŋ amboac tonan (Mar 16:1; Luk 23:56; Joaŋ 19:40). Takac Katêkwi.

Gêsunjbôm Takac Lamboam ŋakêlêndiŋ Sec.

Gog Gêmuŋ andanŋenânô Gog kêtû kiŋ gêŋgôn gamêŋ Magog. Eŋ kêtû lau Israel nêŋ ŋacjo anŋa lau samuc nêŋ ŋadôndôn (Geoc 20:8).

Grik (a) Lau Grik tau (Joaŋ 12:20). (b) lau tau nêŋ gamêŋ, taŋ gêc Gwêc Ŋaluŋ gêdêŋ ŋanodoŋa (malasêga Aten, Korint, Pilipi). (c) lau Juda tê teneŋi sêkôc êsêac anŋa gamêŋ jaba ma sêsôm Grik aweŋ kêtû tôŋ êsêac nê (Apos 6:1; 9:29; 11:20; 18:4; 20:21; Rom 1:14; Kor I.1:22). (d) ŋâê Grik kêpi lau samuc gêwiŋ (Rom 1:16; 2:9; 3:9; Kor I.1:23; 12:13; Gal 3:28).

Gwêc Koc Ebolai sêsam sebe Gwêc Siŋ gebe gwêc, taŋ siŋ to ôpic kêkô gêjam auc nan. Ŋâê Gwêc Koc kêpi (a) gamêŋ nan andanŋen bugêjacton to nom lêplêp gêjam auc, tê gêc Gwêc Koc to Gwêc Ŋaluŋ ŋasawa nê. Gamêŋ taŋ lau Israel sêwi Aiguptu siŋ ma jasêô lasê nan (Eks 14). (b) Ŋasuc taŋ malac Suez gêc nan. (c)

Նասուք տաղ մալակ Ագաբա գե՛ւ ռաղ, մա (Ը) Գւե՛ւ
Կո՛ւ տաւ.

H

Հալեւլոյա Ալանեմ Անօտօ, Աւեղ ե՛ւ Անօտօ.

Հերմէս Լաւ Գրիկ ռեղ անօտօ յաբա տեղ, տաղ կէտս
էսէակնեղ անօտօ ռեղ յաճաեղ ռաղ (Աթոս 14:12).
Տակակ Տոյս.

J

Հալա Տակակ ԿալենԸր.

Հալա Կէտս 7 Կէտօմ յալա կէտս 7 յալա Իսրաէլ սէսէ
գեղ կէսէթ ռեղ կօմ աթոմ. Տեբե ռոմ էլէւաղ
տաւ աճոմ տե՛ւ սէգօմ. Տեբե ռեղ ռոմ էկէղ օմ.
էսէակնեղ տօթ էնԸեղ Լաւ տեղ եմբե էնէ՛ւ, աճ սէւի
սիղ գէԸեղ յալա տաւ. Տակակ Հալա-Լաւ-Տէսի-Աւեղ-
Տոյա, մա Օմ Հալա կէտս 7.

Հալա Վակու՛ Լաւ Իսրաէլ սէյակ ռեղ կօմ յա՛նօ
սաթօթ սա սո աճոմ, ցօ սէլի՛ւ ռեղ Հալա Վակու՛
կէտօմ Լաւ Կանան սէգօմ կւանաղեղ կէսէթ
ռեղ կօմօ ռաղ (Էքս 34:22). Գօ կիղ յօյակիմ
կէկէղ յա՛նօճ վակու՛ գէմոյ Օմսէգա Քասա (Էքս
12:2; Լեւ 23:5), մացօ սէսաթ ռօճ Լաղաւա տօղ
գէւիղ յաղաղ (Լեւ 23:4). Կէտս յա՛մս աճ սէւակա
յա՛նօճ յա՛մատաղա սա կէտիա՛մ. Տակակ ԿալենԸր.

Հալա Վակու՛ Նաօմ (Օմ Հալա Վակու՛) Լաւ Իս-
րաէլ սէլի՛ւ օմ տօ՛նաղ տօ Օմբե՛ւ կէթի տաղեղ կէսէթ
կօմօ գէԸեղ տէմ սէյակ ռեղ կօմ յա՛նօ սա գէբակնէ
սո ռաղաղ. Աճ տա՛ղ գէյա՛մ ռօճ սէյակ կաւի Լօմ
Ըաթոյ յա՛մատաղա (Էսրա 3:6) մա Անօտօ կէմօատիղ
թօակ գէԸեղ Լաւ տաւ կէտս վակու՛ ռաղաղ. Տէլէւաղ
ռեղ կօմ սաթօթ գէԸեղ օճ տօ՛նաղ մա սէկէղ ոա
գէԸեղ Աթօմտաւ (Լեւ 23:23ղղղ). (Մացօ տասա՛մ

Gal 4:10 to Kol 2:16ŋg ma taêŋ ênam.) Israel taun sêsam om tonan gebe Rosh Hashanah.

Jala-Lau-Sêsi-Aweŋ-Suŋa Kêtôm jala 50-50 geŋ lau Israel sejop om tonan. Sêkêŋ waba, nan lau teŋ sêjô nêŋ tôp atom ma gelom êsêac nan, samob gêmu gêdêŋ ŋatau kêtiam. Go Juda, nan têtû nêŋ lau teŋ nêŋ sakiŋwaga (gêŋôma) nan, ŋataui sêwi sin sêmu dêdêŋ nêŋ gôlôacmôkê sêja kêtiam. Ma sêsê gêŋ kêsêp nêŋ nom gêdêŋ jala tonan atom, dedec gêc gebe êlêwan tau ma êkêŋ om amboac tonan. Takac Om Jala Kêtu 7ŋa.

Jane agêc Jambre Parao kêkalem nê mectoman to lau mêtê, taŋ sêgôm gêŋtalô kêtôm Mose agêc Aron nan, ŋamiŋ gêc Eksodus 7:11 to 22 ma ŋaê teŋ gêwiŋ atom. Paulu keto mectomanwaga luagêc nêŋ ŋaê gêc Tim II. 3:8 gebe Jane agêc Jambre. Aêac tatap ŋaê tau sa anga Biŋlênsêm Langwa atom. Têdônŋ gec awenŋen gelom-gelom mêŋPaulu gêŋô ma keto.

Jao Jao gwalêkiŋ gêdêŋ lau Juda sejop e kêkêŋ wapac êsêac. Jao tau ŋam gebe êmbalan lau samuc nêŋ mêtê geo auc gebe naelom lau Israel atom. Jao amboac tonan masi anga Biŋlênsêm Wakuc. “Têmtac êwiŋ lau waban aôm amboac têmtac gêwiŋ taôm” gêjam gôliŋ lau buŋa kêtû nêŋ lêŋ samobŋa (Joan 15:12; Gal 5:14). Biŋsu tagen tonan kêkatonŋ jatu to jao samob sa. Embe tajop, oc tamoasiŋ taun kwalec teŋ atomanô. Takac Sabat.

Jaspa Pocawa teŋ. Ŋagêdô matacmatac, ŋagêdô ŋawa kêtôm glas. Takac Pocawa.

Jist Biŋlênsêm Wakuc awenŋ Jabêmŋa ŋamataŋa

sêpuc golenġ gêjô jist su. Lau sêpsêp sêpac polom ŋamêtê amboac tonec gebe Sêgaluġ jist to polom matac ma bu sêgamuġ e jist gêjam polom auc ma kêsu ŋ acgom, go sêpac. Embe tasa polom teġ ŋa bôjaġ ma tasala ŋasêbu, oc talic ŋalasê-lasê gêjam auc. Ŋalasê ŋam kêsêp jist gêgôm polom kêsuġ, tec taenġ ŋajam. Jist kêsêli polom popoc e kêsuġ nê, kêtû Gamêġ Undambêġa ŋadôndôġ teġ (Mat 13:33). Go Jesu gêjam dôġ Parisai to Sadukai ma Herodo nêġ mêtê kêpi jist gêwiġ. Embe tajop tauġ atom mêtê geo oc ênam aêacnêġ ŋalêlôm samucġen auc amboac jist gêjam polom matac auc nan amboac tonanġ. (Mat 13:33; 16:6ŋgg; Mar 8:15; Luk 12:1). Takac Parisai, MNġ.

K

Kalender Lau oc kêpiġa gêmuġġa sêmasaġ nêġ Kalender kêtôm utitalata ŋalêġġenġ. Lau Israel sêjac nêġ jala gêġgic kêtôm sêlic ajôġ kêsô, tec têtap ŋabêc 354ġenġ sa, kêtôm ajôġ 12 solop, mago ajôġ tagenġ ŋabêc 29. Go ajôġ samob ŋawoke aclê-aclê kêtômġenġ, ma woke teġ ŋabêc 7. Êsêacnêġ têm kapôêġ lu-agêc gebe Ockêsa to komô. Ajôġ tau tonec gebe (1) Nisan (Abib) kêtôm March/April, (2) Ijar kêtôm April/Mai, (3) Siwan kêtôm Mai/Juni, (4) Tamus kêtôm Juni/Juli, (5) Ab kêtôm Juli/August, (6) Elul kêtôm August/September, (7) Tisri kêtôm September/October, (8) Bul (Mardewan) kêtôm Oktober/Nowember, (9) Kislew kêtôm Nowember/December, (10) Tebet kêtôm Desember/Januar,

(11) Sebat kêtôm Januar/ Februar, (12) Adar kêtôm Februar/ March. Takac Ajôn tau Ŋaê.

Kalsedoni Pocawa teŋ.

Kamelian Pocawa teŋ.

Kanom Aêac lau buŋa tangamiŋ nêŋ waba êmoasiŋ aêac tauŋgeŋ atom, tanam Gôlôac Dabuŋ to ŋakoleŋwaga ma Kôm Mêtêŋa (Missionŋa) ma lau ŋalêlôm sawa to sêŋgônŋa jageoŋa saman. Kôm tonanŋ gêjac aêac ŋawaegoc. Kêtu tonanŋa tauŋ takêŋ biŋ amboac tec êtu nêŋ ŋagôliŋ ŋajam teŋ gebe Êtôm omgeŋ takêŋ nêŋ mone êsêp kanom gebe tapuc kôm tonanŋ ŋai tôŋ dawinŋ. (Apos 24:17; Kor I.16:1ŋgg; Kor II.8-9; Rom 15:25ŋg) Takac Da, Takis.

Kapoac Lau lanŋwa gêmuŋa sêpuc kapoac ŋam gebe têtap ŋacgeŋgeŋ teŋ nê ŋaê sa. Grik andanŋeŋŋa sêgôm gebe nêŋ anôtôi jaba seoc biŋ lasê êndêŋ êsêac sêjala katônŋa. Lau Niuginiŋa sêpuc kapoac sêgôm amboac tonec gebe Tetoc kapoac teŋ jagêc nom ŋadêmômê gêmu kêpi, go tetoc kapoac teŋ ŋatêpômê jakêkô, taŋ gêc nanŋ, ŋadêmômêtêkwa ŋaô. Sêsaê sêmoa ma sêsam launêŋ ŋaê lasê-lasê. Sêgôm e kapoac ŋaônŋa embe êkô ŋapanŋ êsa, go ŋaê tê kêsa awenŋ nê, geoc geŋgeŋtêna lasê gêdêŋ êsêac ma sêjac eŋ ŋagêjô. Têtap lau geo sa ŋa mêtê tonanŋ keso samucgeŋ. Ŋam gêc awê (Joan 19:24).

Kasêga Takac Gejobwaga, Laumata.

Katapa Takac Poac Ŋakatapa.

Katêkwi Israel sêkôc ka gamêŋ jabaŋa teŋ (Arabianŋa) ŋatêkwi kêtu nêŋ Gêŋmalu. Lau Mêtê anŋa oc ŋam sêkêŋ gêdêŋ ŋapalê Jesu (Mat

2:11). Katêkwi tonanġ ŋapopoc kêsêp laclu (kuki) ma sêkêc ja genġ, go ŋajadaunġ tonġamalulu jagêġjam andu popoc. Lau sêlic kêtulu tetenġ mec gêdêġ Anôtô ŋadôndôġ. Takac Gêġmalulu.

Kaunsil Lau Juda nêġ laumata sêkac taunġ sa kêtulu sêmansanġ launêġ binġġa. Laumata 70 sêġġgônġ Kaunsil tau, taġ ŋagôlinġ gêc ŋacdabuġsêġġa. (Mat 26:59; Apos 5:41; 17:34).

Kawi Omsêġa Kawiġġa Lau Juda taêġ gêġjam nêġ sinġsêlêc towae Judas Makabeus kêkulu lau Siria tulu ma gêġjac kawi altar lôm dabunġ Jerusalemġġa ma têtunġ lampe gelom kêtiam nanġ gêdêġ jala 165 B.C. Êsêac sêġjac m om tau gêdêġ ajônġ Kislew ŋabêc 25 (amboac Desember 10) ma sêlic om tau kêtôm oc samuc 8. Juda taunġ sêsam om tonanġ sebe Hanuka.

Kêpa ŊĀê Kêpa me ŋĀê Petere ŋam tagenġ gebe Poc. Lau Aramai sêsam poc gebe Kêpa lau Grik sêsam gebe Petere. Aposolo Simon kêsam Jesunê ŋam lasê, tec gê ŋĀê Poc kêpi enġ Mat 16:18. (Joanġ 1:42).

Kilisi ŊĀê Kilisi lau Grik sêsam kêpi Apômtau Jesu gêġjô ênê ŋĀê Ebolai awenġġa “Mesia” su. ŊĀê lulugenġ ŋam gebe “Senġ oso enġ”. Sê ŋĀê Kilisi kêpi enġ nê ŋam gebe Anôtô tau kêjalinġ enġ sa to kêkalem ma kêsakinġ enġ kêtulu Kêsiwaga to Apômtau. Takac Taġġġ oso.

Kislew Israelnêġ Kalender ŋĀĀjônġ kêtulu 9ġġa. Ajônġ tau kêtôm ŋasawa amboac Nowember 15 e jagêdêġ Desember 15. Takac Kalender.

Lala Sekolonj Genja (Mat 3:12). Takac Siac Têtiņ Gêņja.

Lamboam (a) Gamêņ taņ lau sêmac êndu naņ, nêņ katuņ sêmoaņa. Lau Grik sêsam sebe Hades. Êsêac to lau րագêdô taêsam taêņ gêjam gebe gamêņ tau gêc nom րալêlôm (Dait 32:22). Lau teņ aņga Lamboam sêsa sêmu sêmêņ nom natêtôm atomanô. Sêsaê Anôtô gêmoa jaêc êsêac (Pes 6:5; 30:9). Lau gêdêņ katuņ sêsaê Anôtô gebe ênam êsêac kêsi aņga gamêņ tau (Pes 49:15), gebe eņ kêtu Lamboam րաtau. (b) Lamboam toņandaņ me Lamboam Նակêlêndiņ Sec Grik sêsam sebe Gehenna. Նաê luagêc tonaņ gêc Binlênsêմ Wakuc (Mar 9:43, 45, 47). Apômtau Jesu kêsêp Lamboam gêja րam gebe gêmac êndu biņ րanôgeņ, mago Tama Anôtô gêņu eņ sa aņga րacmatênen, tec mata jali kêsa ma gêdi sa kêtiam. (Rom 10:7; Pet I.4:6; Geoc 1:18).

Lamboam Նակêlêndiņ Sec Gêjac lau sêmac êndu tapaôņgeņ katuņ րawae atom. Lau tê Anôtô êmêtôc êsêac e êkic nêņ biņ êtu tôņ su nêgeņ sêņgônj gamêņ tônê êtu têlê gebe nêņ sec to geo րagêjô tonaņ (Mar 9:43, 45, 47). Mêtôc Նamuņa tau tonaņ. (Joaņ 5:29; Pet II.3:7).

Lau Samuc Anôtô kêjaliņ lau Israel sa têtû ênê lau, ma lau, taņ eņ gedec êsêac sêmoaņa naņ, ac sêsam sebe lau samuc (Tes I.4:5). Anôtô kêmoatiņ nê poac gêdêņ êsêac atom, gêdêņ lau Israelgeņ. Êsêacnêņ րագêdôgeņ ocgo nasêwiņ Anôtônê lau. Jesu Kilisi kêkêc nê dec siņ aņga kakesotau kêtu րamalac pebeņja su acgom, tec րabiņ teņ (Kol 1:19ղ). Balanj kêsêlô su, tec

geŋ Juda to Grik ma lau samuc gēŋgic sêkô dēmôêŋa amboac gēmunŋa kêtiam atom. Sêkêŋ gēwiŋ Kilisi gēbiŋ samob tôŋ, tec têtū Anôtônê laugac (Kol 1:21ŋgg). Takac Grik.

Lau Sec Takac Telon

Lau Undambêŋa Lau naŋ sêsêp Anôtô to ŋamalac ŋasawa. Lau Israel gēmunŋa taêŋ gējam aŋela sêgi Anôtô auc amboac kiŋ nomŋa teŋ nê lau kapôêŋ sêgi eŋ auc sêkô, sêjac nêŋ kolenŋ ŋamiŋ gêdêŋ eŋ ma sêôn eŋ gebe êsakiŋ êsêac êtu kôm wakucŋa (Job 1:6; 2:1). Anôtô Latui (Gen 6:2,4) ŋam oc kêsêp ŋalau amboac tonanŋ. Takac Aŋela, Bôc.

Lauben Lauo to ŋac ŋagêdô sêsôm mec kêpi lau gebe dêndac gēŋwapac amboac gêmac to gēŋ êŋgôm êsêac e sêŋgônŋ naeo ma enseŋ êsêac su sênaŋa. Lau amboac tonanŋ sêmoa Israel sêwiŋ. Lau naŋ sêkêŋ gēwiŋ Anôtô kwalec taêŋ kêka nêŋ sôlônŋ to gēŋ gebe ênam êsêac sa. Bibolo gêlic lau tau amboac sêjam saki ŋ gêdêŋ anôtôi jaba, tec gêjac jao ŋajaŋa (Gal 5:10; Geoc 21:8). Aêac lau buŋa takêŋ gēwiŋ to ôliŋ andanŋ Laimôkê Anôtô, tec taêŋ kêka to daê lamu eŋ taugenŋ e tatêc gēŋ teŋ atomanô.

Laumata (Gôliŋwaga) Takac Gejobwaga.

Legion Lau Rom nêŋ siŋwaga tonŋ kapôêŋ teŋ amboac lau 6,000. Ŋalô tau ŋam teŋ gebe taêsam ŋasec (Mar 5:9; Luk 8:30).

Lemen Parisai to lau sêkwasiŋ lemenŋ kêtū ŋatêmuiŋagenŋ atom, ac sejop nêŋ ŋagôliŋ tec sêgôm. Judawaga sêlic gēŋ ŋagêdô gebe selec ma ŋagêdô gebe ŋatêmui. Embe sêmoasac gēŋ

ten, nan nêŋ biŋsu gêwa sa gebe ŋatêmui, go ŋatêmui tau oc elom êsêac ma êŋgôm êsêac têtû sec. Sêgôm nêŋ ŋalêlôm ŋatêmui kêsa, tec sêkwasiŋ lemeŋ kêtû ŋadôndôŋ gebe ŋatêmui gêwi êsêac siŋ têtû selec kêtiamŋa. Lemeŋ kêpi gêŋ gwalêkiŋ, tec sê go tauŋ ma sêkwasiŋ lemeŋ todim-todim. Jesu to nê ŋacseŋomi sêgôm atom, tec sêsôm ŋabiŋ (Mat 15:2; Mar 7:2; Luk 11:38). Takac Sec, Selec.

Lêŋuckêm ŊĀĒ tonan gêc lau gêmuŋŋa nêŋ seboacogeŋ. Sêwa Lêŋuckêm tau sa gebe amboac pap kapôêŋ ten. Ŋagêdô sêsam sebe moac (me iwa). Sadaŋnê ŋĀĒ ten tonan (Geoc 12:3 — 13:4; 20:2,3). Anôtô kêku Lêŋuckêm tulu (Geoc 20:21; 20:7-10).

Lewi, (a) Ŋac ten anŋa Lewinêŋ (Luk 10:32; Apos 4:36). (b) Ŋac ten nan kêpuç dabuŋwaga tôo kêtû nêŋ sakiŋ lôm dabuŋŋa.

Lewiatan Bôclai gwêc to buŋa ten, ŋawae kêtû gwasa su. Lau ŋagêdô taêŋ gêjam kêsêp iwa. (Pes 74:14).

Lômbec Lau Israel sêmoa Lôc Sinai ŋalabu sêmoageŋ ma Anôtô kêsakiŋ Mose gebe naêsôm lasê êndêŋ êsêac gebe “Lau tau sênsuŋ aêŋoc bec obo dabuŋ ten sa gebe najanŋôn jawiŋ êsêac. “Êsêac tec sêmasaŋ Anôtônê lôm to ŋagêŋlêlôm e sêjac dabiŋ tomalageŋ. Su go tao jagêsac lômbec ŋĀĒ ma Apômtaunê ŋawasi gêjam gamêŋ tau auc, taŋ sêjala gebe Anôtô mênŋgêŋgôn gêwiŋ nê lau. Takac Eks 33. Takac Bec, Ombec, Omsêga Lômbec.

Lômmôkê Gôlôac ŋagejobwaga, taŋ sêjam jaom lôm dabuŋ to ŋagêŋlêlôm. Takac Gejobwaga,

Kasêga, Laumata.

M

Magiŋ Kêsu Gam ŋagêmac teŋ gêgôm lau magiŋ kêsu e lemeŋ to/me eŋkaiŋ kêtû goloŋ sêkôc gêŋ me sêsêlêŋ jageo. Ŋagêdô têtû puliŋ. (Mat 11:5; 18:8; Luk 14:13; Apos 3:2).

Mana Gêŋ naŋ Anôtô gêlôm lau Israel ma seŋ gêdêŋ sêô-sêô sêmoa gamêŋ sawa naŋ. ŊĀĒ Mana tanam ôkwi gebe “Asageŋ.” Sêsam amboac tonanŋ gebe gêŋ tau ŋam kêsiŋ tau gêdêŋ lau.

Mectomanŋ ŊĀĒ tonanŋ kêpi lau, taŋ sêgôm nêŋ mectomanŋ naŋ, gebe sêkôc beŋ sa aŋga lau gêmac nêŋ ôliŋ.

Mesia ŊĀĒ Ebolai awenŋa tonanŋ ŋam gebe “Ŋac taŋ seŋ oso eŋ naŋ.” Tanam ôkwi ŋa GriK awenŋ gebe “Kilisi”. ŊĀĒ tau kêpi Kêsiwaga, taŋ lau Israel nêŋ propete laŋgwa seoc eŋ lasê kêtôm Anôtô gêjac mata eŋ gêdêŋ nê lau. Takac Kilisi.

Mêtemôkê Kêdôŋwaga Mêtêŋa me ŋac gêjam mêtê laŋŋa, me ŋac kêpuc Mêtê ŋamŋa. (Mat 23:8; 26:25; Mar 9:5; Joaŋ 1:38) Takac Rabi.

Moac Laŋgwa ŊĀĒ tonanŋ kêpi Lêŋuckêm me Sadaŋné ŋadôndôŋ teŋ (Geoc 12:3-17; 20:2-3).

Moasiŋ Dabuŋ Apômtau Jesu Kêwaka Moasiŋ Dabuŋ sa gêjô Judanêŋ Pasa su. Eŋ kêsam polom to wain gebe eŋ tau nê ŋamêsôm to dec. Biŋlênsêm Laŋgwa ŋapoac kêpi domba daŋa ŋadec. Biŋlênsêm Wakuc ŋapoac nec kêpi eŋ tau nê dec dêbuŋ, taŋ eŋ kêkêc siŋ aŋga kakesotau gebe êsuc sec ôkwi. Lau buŋa tec seŋ Moasiŋ Dabuŋ totaêŋ gêjam eŋ gebe kêtû

poac wakuc ñasêliñwaga. Moasiñ Dabuñ nec ñaê teñ gebe Tapô Polom Êkôcña (Apos 2:42). Moasiñ Dabuñ gêbiñ aêac lau buña tôñ tamiñ Apômtau to tamiñ taun gêdêñ-gêdêñgenj tatu Gôlôac Dabuñ tagenj. Takac Pasa, Sêliñwaga.

Moloko Lau Kanaan andanjenña nêñ anôtôi jaba nêñ teñ, tañ sêkêñ gôlôac saunj têtú da gêdêñ enj (Dait 12:31).

Môp, Tanac Môp Tauñ Takac Ñatêmui, Sec, Selec.

N

Nañenjen Mecña Judawaga sêmasañ bôc naôlic kêtú ômbiñkap toatali ñasec-ñasec ma sebec. Teto biñsu ñagêdô amboac Dait 6:4-9 gelom papia saunj ma sêkêñ kêsêp atali tau gêja. Go gêdêñ tetenj mec ñanoc ac sebec kêtôm nañenjen ma atali toñalô dabuñ nañ gêsac teñbelenj. Ac sêka ômbiñkap tonañ teñ amboac joc gêc lemenj gêwiñ. (Mat 23:5).

Niptêkwi Takac Taniñ Oso.

Nisan Israelnêñ Kalender ñaajôñ ñamataña. Ajôñ tau ñaê teñ gebe Abib. Kêkwa ñasawa teñ amboac March 15 e jagêdêñ April 15. Takac Kalender.

Noc Sêjam Dabuñ Moñja (Apos 27:9) Noc tonañ Omsêga Wama, nañ sêlic gêdêñ Oktober 1 (Tisri 10). Ajôñ tonañ lau Juda nêñ komô kêdabiñgac, tec sêlac nêñ wañ tagenj-tagenj kêtú gwêc secña. Go gêdêñ komô tau, Nowember 15 e March 15, sêwi siñ samucgenj, sêlac wañ teñ atom e gamêñ ñajam êsa acgom. Takac Kalender, Omsêga Wama.

Ŋ

Ŋabelo (Ŋatalô) Takac Peŋ

Ŋacdabuŋsêga Enj kêtû lau Juda nêŋ dabuŋwaga nêŋ laumata. Kaunsil ŋagôliŋ gêc enŋa. Kêtû dim tagenj kêtôm jalagenj enj kêsô Gamêŋ dabuŋanô tau aŋga lôm dêbuŋ gêja gêdêŋ Omsêga Wama jakêkêŋ da gêdêŋ Anôtô kêtû enj tau to lau Israel samob nêŋ secŋa. Enj gêsuj da kêtôm bêcgeŋŋa gêdêŋ Anôtô. Aŋga Biŋlênsêm Wakuc ŋacdabuŋsêga têlêac tonec nêŋ aê gêc gebe Anas agêc Kaiapas ma Ananias. Kilisi gêmêŋ tec poac laŋgwa ŋasakiŋ samob tonanj gêjac pep. (Papia gêdêŋ lau Ebolai.) Takac Kaunsil, Omsêga Wama.

Ŋacsenjomi Ŋaê tonec kêpi lau nanj têdaguc to sêwiŋ ŋac tenj gebe êndôŋ biŋ wakuc êndêŋ êsêac sêŋô to sêjala. Aŋga Biŋlênsêm Wakuc sê ŋaê tonanj kêpi lau, nanj têdaguc ŋackêsagu Joanj to onanj sêkêŋ gêwiŋ Jesu nanj, go kêpi lau 12, tanj Jesu tau kêjaliŋ êsêac sa ma têdaguc enj ban-banŋenj nanj.

Ŋalau **Dabuŋ** Takac Anôtô Têlêtagenj.

Ŋalau **Sec** Lau Israel têtêc gebe toŋaclai ma têtôm gebe têtû kasec ŋamalacŋa. Sêlic Ŋalau Sec amboac Sadanê lau jaenj to nê sakiŋwaga. Takac Alenj, Belsebul, Sadan (MNŊ).

Ŋalêsô Lau Israel sêsi ŋalêsô geŋkalenj ŋakwê ŋalêsu aclê ŋam gebe lau sêlic ma êkêŋ puc êsêac gebe taêŋ ênam Apômtaunê biŋsu ma sêmansaŋ. (Mat 23:5)

Ŋatekwi Ka to gêŋ ŋatêkwi sêkôc kêtû gêŋmaluŋa.

Ŋatêmui Judawaga seboç gêŋ dêmôêŋa ŋagêdô

kêtom gebe êngôm êsêacnêj ɲalêlôm ɲatêmui êsa, tec seɲ gêj ɲagêdô palin-palinɲeɲ atom. Seɲop ɲajao sêgôm kêtom Mosenê Binɲuɲa ɲapeɲeɲ. (Apos 10:14ɲ; 11:8ɲ; Eb 9:13) Takac Mop, Selec, Sec.

O

Om Takac Sabat.

Om Ajôn Kêsôɲa (Ajôn kêsêp gwêc gêja) Lau Israel sêlic bêc, taɲ ajôn gêc tôj su ma ɲagelenê kêtû nêj om teɲ taɲa. ɲam gebe êsêacnêj ajôn wakuc teɲ mênkêsa ɲanoc tonan, tec tetoc sa kêtom om Sabat, taɲ sêlêwanê kôm ma sêkac taɲ sa anɲa lôm dabuɲ ma seno moasiɲ jaseɲ sêwiɲ taɲ. (Kin II.4:23; Jes 1:13ɲ; Am 8:5; Sam I.20:18-24)

Om Jala Kêtu 7ɲa Lau Juda nêj om kainteɲ, taɲ sêse gêj kêsêp nom gêdêj jala tonan atom, gebe nom êlêwanê tau ma nêj kôm êkêj om amboac tonanɲeɲ. Takac Jala Kêtu 7ɲa, Jala-Lau-Sêse-Aweɲ-Suɲa.

Om Jala Wakucɲa Takac Jala Wakuc.

Om Polom ɲalucɲa Lau Israel sêlic om tonanê gêdêj Omsêga Pasa, taɲ seɲ polom ɲaluc kêtom bêc 7 (Nisan 15-22 kêtom April woke ɲamatana). Tapac polom ɲamête amboac tonec gebe takêj jist êsêp polom matac ɲalêlôm ma taɲgaluɲ e êsêli popoc ma êsuɲ. Polom ɲaluc tonanê ɲamête teɲ. Sêkêj jist to gwêc kêsêp atom. Sêgôm gebe lau Israel taêj ênam Anôtô gêjam êsêac kêsi anɲa nêj ɲacjo Aiguptu nêj lemeɲ naɲ. (Eks 12:14-20; Mat 13:33)

Ombec Takac Omsêga Lômbec.

Omsêga Lômbec Lau Israel sêlic omsêga tonan taêŋ gêjam gêŋ tonec ŋai gêdêŋ om tau gebe (a) Anôtô gêjam abenji sa ŋa mana to bu ma kêmbico gêdêŋ taŋ sêjam bêbêcgeŋ sêô sêmoa gamêŋ sawa nan. Kêtu tonanŋa lau tau sêkaja kalatu to gêŋ jasêjam kêtu nêŋ bec to ŋagadê kêkô nêŋ têclabu to malacluŋ ma nêŋ andu ŋasasacô gêwiŋ. (b) Sêgi malac Jeriko auc e sêôc ŋatuŋbôm popoc. (c) Sêjac nêŋ kôm ŋanô (mopolom to kaŋanô ma niptêkwi to wain) sa kêpi andu gêja. Taêŋ gêjam biŋ tonan ŋai, tec sêkêŋ om tau kêtu nêŋ om têtac ŋjamŋa kapôêŋ teŋ, taŋ sêôc tômtôm to bamlaun ma sêjam Pesalem kêtu nêŋ wê to sêkêŋ kôm ŋanô kêtu da gêdêŋ Anôtô ma sêŋô mêtê kêsêp om tau ŋasawa kêtôm bêc 7 tonan ŋapan. Gêdêŋ om tau ŋabêc ŋamuŋa dabuŋwaga teŋ jakêkati bu anŋa Siloa mênkêsêwa kêpi altar dajaŋa gêja gêdêŋ lau samob sêkac sa sêlic toôliŋ kêpigeŋ. Lau Israel sêlic nêŋ om towae tonan kêtôm jalageŋ gêdêŋ ajôŋ Tisri (Oktober. Apômtau Jesu gêlic Ombec nan sêpuc ŋamiŋ gêc Joaŋ 7. Lau Juda sêsam ŋa tauŋ awenŋ gebe Sukot. Aêac tasam gebe Ombec.

Omsêga Pasa Takac Pasa.

Omsêga Sêjac Kôm Ŋanô Sanja Ŋaê teŋ gebe Sen Kôm Ŋanô Lasêŋa. Lau Israel sêsuŋ nêŋ kôm ŋanô ŋamêc gêdêŋ Anôtô kêtu nêŋ da danŋe gêdêŋ eŋ. (Eks 34:22) Sêlêwanŋ kôm ma sêmoa totêtac wapigeŋ. Sêlic Omsêga Pasa su ma semoa e ŋabêc 50 kêtôm woke 7 x 7 gêjaŋa acgom, go sêlic om tau, tec sêsam ŋaê teŋ gebe

Pentekost. Takac Pentekost.

Omsêga Wama Om tonec lau Israel nêŋ Omsêga kapôêŋanô tau, taŋ ŋacdabuŋsêga kêkêŋ da gêdêŋ Anôtô gêjô lau Israel nêŋ sec samob su (Lew 16). Lau pebeŋ sêjam dêbuŋ mo to kôm gêdêŋ om tonan. Sêlic om tau gêdêŋ nêŋ ajôŋ Tisri ŋabêc 10 (amboac Oktober 1). Ac sêsam ŋa taun awen gebe Yom Kippur. Takac Noc Sêjam Dabuŋ Moŋa.

Oniks Pocawa teŋ.

Osiana Lambiŋ êndêŋ Anôtô, talanem Apômtau.

Ŋamanô gebe Ônam samaŋ. Go sêjam ôkwi kêtû nêŋ lasê, nan sêmôêc gêdêŋ taun têntac wapigen. (Mat 21:15; Mar 11:9).

Oso Takac Taniŋ Oso.

P

Paradis Undambê tau ŋâ teŋ tonec (Luk 23:43; Kor II.12:3).

Parisai Judanêŋ lau toŋ teŋ, taŋ sêmoa gêdêŋ Apômtau Jesu nê têm nan. Ac sêwaka taun sa gebe lau gêdêŋ sêlêlêc ŋagêdô samob su gebe sêmasan Mosenê Biŋsu to taun nêŋ ŋagôliŋ, tê sêjac têku biŋsu tau nê, samob tomalagen.

Pasa, Omsêga Pasa Lau Israel nêŋ Omsêga teŋ, taŋ sêlic gêdêŋ ajôŋ Nisan ŋabêc 14 (amboac April 1). Anôtô kêkac nê lau su anŋa Aiguptu, tec kêsôm sêlic om tau gebe taêŋ ênam en gêjam êsêac kêsî êsêp om tonan êtôm jalagen (Eks 3:18; 5:3; 7:16). Ŋâ Pasa tau ŋam gebe Anôtô gêôc lêlêc Israelnêŋ andu, taŋ sêsê domba Pasa ŋadec kêpi katam ŋakagêbôc gêja nan (Eks

12:23-27). Lau Juda sêsam om tau ŋa taun awen gebe Pesach. Takac Moasin Dabun.

Pentekost ŊĀê Pentekost ŋam gebe ŋabêc kêtū 50. Sêsam amboac tonan gebe ŋabêc 50 geŋ Omsêga Pasa to Pentekost tau gêngic. Sêjac nêŋ mo to gêŋ sa kêpi nêŋ andu gêja su, tec sêlic om tau, taŋ sêjam danŋe gêdêŋ ŋacmoasin Anôtô.

Peŋ, Peŋ Sepeŋ Ŋatalôŋa Embe tato papia êndêŋ taun, jac tato nêŋ ŋĀê ênêc ŋalabuŋa, gebe êwa ŋac-ketowaga sa êndêŋ ŋac, nan papia tau gêjac eŋ ŋawae nan. Lau langwa oc ŋamŋa sêmasan nêŋ gêbôm teŋ kêtū nêŋ peŋ, tec sepeŋ ŋatalô kêpi nêŋ papia jagêwiŋ (Kin I.21:8). Peŋ ŋamanô tau tonan. Biŋ nan sepeŋ peŋ kêpi ŋasaban gêja nan, kêsiŋ tau gêdêŋ lau samob gebe lau teŋ sêkac ŋapeŋ atom, ŋatau taugen êkac ma êsam biŋ tau (Dait 32:34). Kêtū tonanŋa sêkic ŋasaban ŋa lêkôŋ tôŋ acgom, go sêsap ŋaomata ŋa katêkwi tôŋ tamiŋ saban tau ma sepeŋ ŋataunê gêbôm (ŋĀê me ŋabelo me ŋatalô) kêsêp katêkwi gêja (Geoc 5:1).

Poac Lau teŋ embe sêmansan biŋ teŋ e nêŋ ŋalêlôm to awen êpi tagen ma sêlôc êtu tôŋ sebe sêŋgômŋa nan jac tasam dabe sêmoatiŋ nêŋ poac gêdêŋ taun. Ŋam gebe ac sêŋgôm nêŋ gêŋ amboac sênac siŋ me sêwiŋ taun, tec taêŋ êka gebe sêmoasiŋ taun ŋajamgeŋ. Poac amboac tonan Anôtô kêmoatiŋ gêdêŋ ŋac gêdêŋ Noa (Gen 9:8-17), ma gêdêŋ Abraham (Gen 17:1-8). Anŋa Biŋlênsêŋ Langwa Anôtô kêmoatiŋ nê poac gêjac lau Israel ŋawae amboac gêgôm gêdêŋ taŋ Mose gêwê êsêac gêmoa nan (Eks

24:4-8).

Սօս Նախադաս Անօտօնօ Կախա Տօկօս Կախա ղաօձա ձա սօձասաղ ղօ ատոձ. Տօբոլ Կա Ե ղախա սոոո, ոո սօկա ղա ոոլդ աոս ոօո Լօլօձոձա տօ ձօձօնօձա. Նաոոաղ աոլօ Կօտօձ Լօւօ ղաոոաղ. Աղօա ղախա ղաոոօո ցօոցօո ղաբաոո ոոլդ ղաօ. Տօձասաղ աղօա սօոոո տօնոոոոո սօոցօո ղաոոոոոո ոօձօնո տաոլ ձա սօկաո ոոոօ Կօսօ տա. Նաձաոոոոո Կօոա Ե ղախօոօօ ոօձոո Կօսօ տա ձա ղաձաոոոո Կօսօո Ե ղախօոօօ ոօձոո տա տաոոո Կախա ղաբաոո. Տօձասաղ ղախա ղաոոօո ղա ոոլդոո. Րոո աոլօ ոօո Կաոոո-Կաոոո ոօձօնո ղախաոօոոոո Կօտօ տա ղաձալա. Կա տա սօկա ղա ոոլդ աոս ոօոոո. Կօտօ տաոօ օոո, տաո Անօտօ Կօոոո Բոոոո Լօոոոո Կօոա ղաո, Կօսօո Կախա, տաո սօկօո Կօոօ Կաոօո ձօբոլաոօ տա (Գաո 10:1-5) աղա Լօոոոո ողալօլօո ղաո. Աոօձաոնօ Կախա տոնոո Կօտօ Եո ոօոոա ղօ Լա ղալոոոոոո ողաձօոոօո (Նաձ 10:35; Տաձ Լ.4:7; Կոո Լ.8:11), տօ Լա յոձա սօբալաո ոօոոո օսօօո ոօձօնո տաո սօոոո սոո ոօձօնո ոնո ողաոո ղաո (Նաձ 10:33-36). Լա ղաօձա տոո սօսա ողաղա ատոձ. Նղաձօ տաողա ղախա ղաոո սօսա սօբօ Անօտօ Կօ Կաձա Նաբաոո. Կո ողօ տոո ոօբօ Սօս Նղաոո.

Սօաա Տօսո տօ սօբոլ օոաա ղաաաո Կօսա Ե ողաօոո-ղաօոոոո տոոաղ-տոոաղ. Լա ղաողա տօ աոոոո սօոօլօոո տաո ղա օոաա տոոաղ-տոոաղ. Նղաաո Կօսա օոո տա տօո, տօ Կօտօ սա Կօտօ ոօո օոոա տօ ողաոոոոո ձա օոնօո տոոոոո ողաձօոոօո ոօոոո. Սօաա տա ողաոօձօ ողօ տոնօ ոօբօ Կաոա, Տաոա, Աղա, Եոօալ, Տաոոո, Կալօօոո, Կաոօոաո, Կոոոոո, Բօոո, Կոոա, Կոոոոա, Կոոոոա, Աոօոո. (Կօո 21:19-21).

Polom Ŋaluc Polom tonañ sêpac sêkêñ gwêc to jist kêsêp polom matac gêwiñ atom. Juda sêpac ma señ gêdêñ tañ taêñ gêjam abenînêñ bêc dêdi anğa Aiguptu nanğa. Bêc Polom Ŋalucña kêtú lau Israel nêñ Om Pasa ñabêc ñamataña. Takac Om Polom Ŋalucña, Pasa.

Propete Awê me ñac teñ, nan kêsôm jaen anğa Anôtônê lasê. Jaen tau gêjac lau Biñlênsêm Langwanğa ñawae. Anğa Biñlênsêm Wakuc propete seoc biñ lasê gêdêñ Gôlôac Buña ñamataña. Sêsam ñackêsagu Joan gebe propete gêwiñ. Propete ñagêdô teto nêñ biñ kêsêp buku, tec gelom aêac, ñagêdô amboac Natan ma Elia to Elisa teto nêñ biñ sa atom.

Puliñ Takac Magiñ Kêsu.

R

Rabi Ŋalô Ebolai awenğa tonec ñam gebe “Aêñoc Kêdôñwaga” “Mêtmôkê”. Lau sêsam Apômtau Jesu amboac tonañ (Mat 23:8; 26:25; Mar 9:5; Joan 1:38). Takac Biñsutau.

S

Sabat Lau Juda sêsam woke ñabêc kêtú 7ña sebe Sabat. Ac sêkêñ kêtú nêñ om kêtôm Anôtô kêsôm gêc Biñsu kêtú têlêacña. Sejop om tau sêjac m gêdêñ kôm kêtú lementen oc kêsêpña e jagêdêñ kôm ñanô tê oc kêsêp nan. Êsêac sêlêwan kôm samob ma sêkêñ om ñapep e mênğêdêñ têm galocña ñapan. Sêjac jao kôm tonañ ñai gebe têtulu gêñ atom (Jes 58:13) ma têtun ja elom atom to sejon ka atom ma sêpac to seno gêñ atom ma sêwi nêñ andu ma sêsêlêñ sêna ñasawa baliñ ec teñ atom (Eks 16:29) to

sêna kôm ma sêkôc ñanô sa atom (Eks 34:21). Lêñ Sabatña nan ñasawa dambê ec tej amboac taka nom êtu dim 1,000geñ ma tamu tana. Jesu gesen biñ amboac tonañ. Alic Mat 12:8,12; Mar 2:27; Joaņ 9:16. Aposolo sêwaka Apômtaunê Bêc ñamataña sa kêtú Gôlôac Buña nêñ om. Alic Apos 20:7; Kor I.16:2; Kol 2:16; Geoc 1:10. Om Sabat to ñajao gêjac lau buña ñawae atom. Anôtô en ñatau tec tanam sakin êndên en toÑalaugeñ (Joaņ 4:24).

Sadan Biñlênsêm Lanğwa gêwa Sadan sa gebe Anôtô Latui (añela) nêñ tej. Sadan kêkac tau su aña Anôtônê ma kêkêñ kisa gêdên en (Juda 6). En kêtím lau gebe sêli awen sa êndên Anôtô. En kepen tokauc gêjam añela ñawêña lanğon (Kor II.11:14). En gêdib lau buña (Pet I.5:8). En kêgôlin biñ ñawaô (Job 2:1; Geoc 12:10). Kilisi kêku en tulu su (Joaņ I.3:8; Geoc 20:10).

Sadukai Lau Juda nêñ lau ton tej sêmoa gêdên têm Biñlênsêm Wakucña. Lau tau ñagêdô samob dabunwaga. Êsêac tetoc Mosenê Buku Lemenñ (Pentatoik) nan sa ma sêlic Biñlênsêm Lanğwa ñabuku ñagêdô amboac gêjac êsêac ñawae atom. Êsêac sêkên gêwiñ biñ to sêgôm nêñ gêñ ñagêdô keso, tañ Parisai sêkên gêwiñ to sêgôm nan (Apos 23:8).

Samaria Naê tonan kêpi gamên, tañ gêc Judaia to Galilaia ñasawa nan. Lau Asiria sêku malac Samaria tulu ma sejon ñalau jasênğon gamên kapoacwalôña (jala 722 B.C.). Lau ñapopoc to lau jaba sêgalun taun sênğon gamên Samariaña, tec êsêacnên wakuc to Judanên

biŋ kêlêsa tau geden tôngeŋ. Sêjac jao lau Samariaŋa gebe sêlic om aŋga lôm dabuŋ Jerusalemŋa atom, tec sêwaka tauŋ nêŋ gamêŋ dabuŋ teŋ sa gêc lôc Garisim. Apômtau Jesu gêjam mêtê êsêac gêwiŋ. Takac Samaria, lau Samariaŋa aŋga MNŊ.

Sapir Pocawa majan-majan ŋaôli kapôêŋ teŋ.

Sec, Daŋgôm Tauŋ Tatu Sec Mosenê Biŋsu to Ŋagôliŋ gêwa bôc ma kôm ŋagêdô sa gebe sec, tec ŋajao gêdêŋ lau Israel gebe sêniŋ to sêmoasac ma sênam kôm amboac tonan atom. Lau embe sejop ŋagôliŋ tonan atom, ac sêlic êsêac sêgôm tauŋ têtû sec ma têtôm gebe sêlic om sêwiŋ atom. Lau amboac tonan têtû gasuc gamêŋ dêbuŋ atom ma awen gêôc Anôtô jasêwiŋ gôlôac atom. Sêlic om sêwiŋ atom. Sejop ŋagôliŋ ŋagêdô e têtû selec kêtiam acgom. Takac Lemen, Selec.

Selec Judawaga seboç gêŋ dêmôêŋa ŋagêdô kêtôm gebe êŋgôm êsêacnêŋ ŋalêlôm ŋatêmui êsa, tec sejop ŋagôliŋ gwalêkiŋ gebe sêwê kaiŋ biŋ atom. Seŋ bôc to gêŋ paliŋ-paliŋgeŋ atom. Sêmoasac gêŋ ŋagêdô amboac ŋawêlêlan atom. Sêjam kôm teŋ gêdêŋ Sabat to om ŋagêdô atom. Embe sêŋgêli ŋagôliŋ, taŋ oc lau sêlic êsêac amboac sêgôm tauŋ têtû secgac. Lau amboac tonan sêlic om sêwiŋ gôlôac êtiam atom. Sejop ŋagôliŋ tomalagen ma sênam dabuŋ gêŋ e têtû selec êtiam acgom. Ac taêŋ gêjam kêsêp gêŋ, taŋ Mosenê biŋsu gêwa sa gebe selec nanŋeŋ. (Apos 10:15; 11:9; Eb 9:13) Takac Lemen, Ŋatêmui, Sec.

Seliŋwaga Lau malac luagêc embe sêkêŋ kisa êndêŋ taŋ e ŋac teŋ ê wama êsêac, lau lanŋwa sêsam eŋ sebe Sêliŋwaga. Մac tau kêkêŋ sêliŋ lau, naŋ sebe sênac taŋ, tec sêwi nêŋ biŋ kisaŋa siŋ. Kilisi kêtú ŋamalacnêŋ sêliŋwaga to wamawaga gebe eŋ gesen sec su gêdêŋ taŋ kêkêc nê dec siŋ kêtú samobŋa naŋ, tec gê wama ŋamalac gêdêŋ Anôtô ma gêbiŋ aêac tôn tamŋ eŋ. (Kor II.5:18ŋ; Gal 3:19ŋ; Ep 2:16; Tim I.2:5; Eb 8:6; 9:15; 12:24) Takac Wama, Wamawaga.

Sêmansaŋ Taunŋa Takac Bêc Sêmasaŋ Taunŋa.

Siac Têtiŋ Gêŋŋa Lau Israel sejoŋ nêŋ kôm ŋanô amboac polom sa sêgôm amboac tonec gebe Sebob polom amboac padi ŋanô aŋga ŋakaiŋ su ma têta gêc nom tapa-tapa to ŋajaŋa, go sêwê bulimakao sêsêlêŋ sêgi-sêgi e polom ŋanô gedec ŋapa. Go sêkôc sapaç ma sêjac gêŋ tau sa kêpi tagen ma dedec gêc e gêdêŋ mu kêsêlêŋ ŋajam, gocgo sêkôc siac jatêtiŋ polom sêkô sêkanôn mu, tec gêju ŋapa jakêsêp ŋasawa teŋ ma ŋanô gacgen gêc. Sejoŋ ŋanô kêpi nêŋ andu gêŋ ŋanônŋa gêja ma sêkêŋ ŋapaôma ja gen su. Ma kêtôm bêcgen sêsêwa ŋanô tau ŋagêdô kêsêp poc tapa luagêc ŋasawa, taŋ sêlai ŋaônŋa e kêlêsim kêtú polom mataç ma sêpac kêtú polom. Takac Polom, Jist.

Simbal Gêŋ wêŋa teŋ. Sêmasaŋ wapap kuku luagêc, naŋ sêkôc tôn ŋa lemeŋ gêdêŋ ŋagabiŋ ma dedon kêpi tau e ŋakicsêa ec kapôêŋ. Sêjac nêŋ on to gêŋ wêŋa e simbal kêsêp ŋasawa gêwiŋ ma sêŋô kêmoaŋ taŋeŋsun ŋajam. Sêjac gêdêŋ sêlic nêŋ om sêŋgôn lôm dabuŋ ŋalêlôm

gêwiŋ.

Sion Gêmuŋgeŋ ŋĀĒ tonan̄ kēpi kin̄ Dawid taugen̄ nê malac, taŋ ênê lausiŋ sêku lau Jebusit tulu ma sêjaŋgo su an̄ga êsêacnêŋ nan̄geŋ. Go ŋasawa ŋamuŋa teŋ sêsam ŋĀĒ Sion kēpi lôc, taŋ lôm dabuŋ kêkô nan̄ gêwiŋ (Sam II.5:7). Gocgo sêsam kēpi malac Jerusalem to ŋalau amboac tonan̄ (Pes 48:13; Am 6:1). ŊĀĒ tau ŋam teŋ gebe Anôtônê malac (Pes 48:1ŋg; Jer 31:6) ma lôc dabuŋ (Pes 2:6) to gamêŋ, taŋ Anôtô gêjam gôliŋ gêŋgôŋ nan̄ (Pes 9:11). ŊĀĒ tau kêtû Israelnêŋ kêsiwaganê ŋadôndôŋ (Pes 2:3ŋg). Anôtô geoc tau lasê an̄ga lôc tau ma gêjam mec nê lau (Pes 128:5; 134:3). An̄ga Biŋiênsêm Wakuc ŋĀĒ Sion kêtû lau, tê Anôtô gêjam êsêac kêsi nê, nêŋ malacmôkê (Eb 12:22) ma têm ŋamuŋa ŋadôndôŋ (Geoc 14:1).

Sois (Zeus) agêc Hermes Sois tonan̄ lau Grik nêŋ anôtôi nêŋ ŋatau. Rom sêsam seber Jupiter. Go Hermes kêtû Soisnê ŋacjaeŋ. Rom sêsam sebe Merkur (Apos 14:12).

Sôlôŋ Sôlôŋ ŋajao ŋajaŋa gêc Bibolo (Geoc 9:21). Takac Beŋ, Mectomaŋ.

Stoiki Lau tokauc nêŋ toŋ teŋ. ŊĀĒ tau ŋam kêsêp Stoa kêtû lôm towae teŋ an̄ga malacsêga Aten, taŋ sêkac taun̄ sa ma têtôŋ nêŋ biŋ gêdêŋ lau sêŋô (Apos 17:21). Stoiki têtôŋ biŋ amboac tonec gebe Embe tatu lau mansan̄ tasa nêŋ lêŋ tatu mêtê taun̄geŋ, go gêŋwapac embe êndac aêac, oc êlênsôŋ aêacnêŋ kauc ŋanô-ŋanô atom, talic amboac gêŋ Iêlê ma tamoa nêŋ malôgeŋ (Apos 17:18). Takac Epikuri.

Sunsun Laumata 24 (Geoc 4:10) sêkuc sunsun kêtū waen ŋajamŋa. Êsêac sêkac sunsun su jagêc nom nê sêgôm kêtū têtac ŋandaŋŋa atom. Tetoc Apômtau sagen tec sêgôm. Ŋâlô dabun tonec gêwa sunsun ŋam sa gebe Kor I.9:12; Tim II.2:5; 4:8; Jak 1:12; Pet I.5:4; Geoc 2:10, 3:11; 4:10.

T

Takis Lau Israel sêkêŋ takis gêdêŋ gôliŋwaga taugen atom, sêkêŋ takis lôm dabuŋa gêwiŋ (Mat 17:24ŋg). Ŋagôliŋ ten tonec gêc gebe Ŋac ten nê waba to gêŋ lemenlu embe ênêc, nan êkêŋ ŋatagen êndêŋ Anôtô. Ŋagôliŋ tau ŋam gebe sêjam ôli dabuŋwaga to lau Lewi ma lôm dabuŋ ŋagêŋlêlôm ŋa mone to gêŋ tonan. Ŋac ten embe êkêŋ nê kôm ŋanô me gêŋ ten êndêŋ lau sênam ôliŋŋa mone 100, ŋatau êkêŋ 10 êsêp kanom êna (Gen 14:20; Sam I.8:15; Luk 18:12). Ŋagôliŋ tonan gêjac lau buŋa ŋawae atom, mago ŋagêdô taêsam tau ŋ nêŋ ŋalêlôm kêkac êsêac ma sêkêŋ nêŋ da kêtôm ŋamêtê ŋajamanô tonan, ma ŋagêdô sêgôm sêlêlêc tonan su. Sêjam danje Apômtau tec sêgôm. Takac Da, Kanom.

Talu Lau Israel lanŋwa sêsi obo asanasaŋ kêtū nêŋ talu. Gêŋwapac embe êtap êsêac sa, go ac sêsô talu obo ŋagoneŋ tonan kêtū nêŋ ŋakwê sêbu taunŋa ma têtan nêŋ tanjioa sêŋgôn waomôkê (Gen 37:34; Jona 3:5).

Tanij Oso Sêkêc niptêkwi kêpi ŋac ten môkêapac gebe sêjalin en sa me sakin ten gelom en. Lau Israel sen oso nêŋ kin gêdêŋ noc, tan sêsun

sakinġ gôlinġwagaŋa jagelom eŋ nanġ. Êsêac tec sêsam nêŋ kinġ gebe Ŋac seŋ oso eŋŋa. ŊĀĒ Kilisi (Grik awenġ) to Mesia (Ebolai awenġ) ŋam gebe Seŋ oso eŋ, tec gêwa Jesunê sakinġ sa gebe gêjam ŋamalac kêsi aŋga sec to gêmac kêtôm Anôtô kêkêŋ eŋ kêtû Kêsiwaga to Apômtau.-Lau Israel sêkôc nêŋ ŋacleŋ sa ŋalêŋ tonec gebe seŋ oso êsêac môkêŋapac to eŋkainġ (Luk 7:46). Lau buŋa seŋ oso nêŋ gêmac (Jak 5:14).

Tasa Ŋapalê Lau Israel sêsa nêŋ ŋapalê utinôlic. Sêgôm kêtôm poac, taŋ Anôtô kêmoatinġ gêdêŋ êsêac gebe sêsa ŋapalê samob êtu nêŋ gêbôm teŋ. Lauo sêkôc ŋapalê ma sêmoa e ŋabêc 8 gêjaŋa su, go sêsa, tec têtû Apômtaunê gêŋgac. Sêsa ŋapalê nê kêtû busaŋgu ŋadôndônġ gêwiŋ Takac MNŊ).

Têlêtagenġ Ŋam gebe Têlêac mago tagenġ. Takac Anôtô Têlêtagenġ.

Telonġ to Lau Sec Aŋga Ŋawae Ŋajam ŋĀĒ tonanġ kepeŋ lau, taŋ laumata sêjac jao lôm dabuŋ gêdêŋ êsêac gebe sêlic om sêwiŋ atom nanġ. Ŋam gebe lau tau tetoc ŋagôlinġ ŋagêdô sa kwalec, amboac seŋ gêŋ ŋagêdô palinġ-palinġeŋ me sêka lau samuc nêŋ têc me sêsa nêŋ lêŋ salaŋ. Judawaga mansaŋ tec sêbu lau amboac tonanġ. Jesu laŋôanô ŋakêŋkêŋ gêdêŋ êsêac, tec lau ŋagêdô sêlic eŋ sec kêtû tonanġŋa (Mar 2:15-17; Luk 7:34; 15:1-2). Eŋ kêgaminġ Mêtê gêdêŋ êsêac atom.

Tôc Gôlinġŋa Ka dambê teŋ, nanġ sepeŋ ŋatalô ŋajam-ŋajam kêsêp nanġ. Kinġ sêkôc kêtû nêŋ gêbôm. Gêwa êsêac sa gebe lau tonċalai.

Topas Pocawa jonjonġ teŋ.

Tumim Takac Urim.

U

Undambê, Gamêŋ Undambêŋa Takac MNŊ, Anôtônê Gamêŋ.

Urim to Tumim Gêŋ amboac poc saun luagêc, tê sêwa ŋam sa gêc awê ŋapep atom nê. Israelnêŋ dabunwagagen sênôŋ gêŋ tau gêc atali saun ten ŋalêlôm. Ac sêkôc gebe eoc gêŋ Anôtô gebe êsêac me nêŋ lau sêŋgômŋa nê lasê êndêŋ êsêac sêjala katôgen (Dait 33:8; Nam 27:21; Sam I.28:6).

W

Wama Takac Omsêga Wama.

Wamawaga Takac Sêlinwaga. (Tasuc Sec ôkwimŊŊ).

Y

Ysop Ka ten amboac ôpic. Sêzac ŋalaka tôŋ kêsêp bu me dec ma sêpalip kêpi altar to gêŋ (Eks 12:22). Ôpic tan tasam ŋawae gêc Joaŋ 19:29 nan, ysop ten ŋakaiŋ.

BIBOLO DABUN
The Holy Bible in the Yabem language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Yabem long Niugini

Copyright © 1980 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Jabem (Yabem)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

447e01c5-a375-5452-ae54-b3f890293eeb